

ДЕМОГРАФІЯ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

УДК: 314.4

JEL: J14; I14

DOI: 10.35774/rarrrpsu2023.28.158

Дмитро ШУШПАНОВ

доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу демографічного моделювання та прогнозування,
Інститут демографії та проблем якості життя
Національної академії наук України, м. Київ
e-mail: shdg2011@gmail.com

Вадим ПОШЕЛЮЖНИЙ

аспірант
Інститут демографії та проблем якості життя
Національної академії наук України, м. Київ
e-mail: vadimposheliuznyu@gmail.com

ВПЛИВ COVID-19 ТА ВІЙНИ НА ПОШИРЕННЯ СОЦІАЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ХВОРОБ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ

Вступ. З'ясовано, що в Україні в останні роки спостерігаються серйозні виклики, які негативно впливають на фізичне, соціальне та психологічне здоров'я населення. Пандемія COVID-19 та повномасштабна війна значно вплинули на ризик поширення соціально небезпечних хвороб, створюючи складну ситуацію, яка потребує негайних і комплексних заходів для збереження та відновлення здоров'я українців.

Мета – оцінка впливу пандемії COVID-19 і війни на поширення соціально небезпечних хвороб в Україні для вироблення ефективних рішень у медичній, соціальній та демографічній сферах.

Методи дослідження. Використано дані статистичних звітів, національних баз даних і наукових публікацій. Дослідження проведено з використанням методів статистичного та порівняльного аналізу.

Результати. У статті дослідження зосереджено на таких аспектах: 1) прямий вплив на рівень захворюваності: зростання кількості випадків COVID-19, особливо на початку пандемії, зі збільшенням навантаження на систему охорони здоров'я; зменшення звернень до медичних закладів через страх зараження та перевантаження системи; негативний вплив на доступ до медичної допомоги внаслідок руйнування і пошкодження медичних закладів, особливо в зонах бойових дій; зростання ризику поширення інфекційних захворювань через переповненість укріплень і погіршення гігієнічних умов; 2) вплив соціально-економічних детермінант: збільшення рівня бідності та нерівності доступу до необхідних послуг; погіршення психологічного стану населення через соціальну дезорієнтацію і втрату засобів для існування; зростання навантаження на систему охорони здоров'я через внутрішньо переміщених осіб; 3) вплив на поширення окремих захворювань: зростання кількості випадків туберкульозу, зокрема в зонах, де доступ до медичної допомоги обмежений; зниження рівня діагностування ВІЛ-інфекції через зміну пріоритетів у роботі медичної системи.

Висновки. Пандемія COVID-19 і повномасштабна війна в Україні мають руйнівний вплив на здоров'я та добробут населення. Проведений аналіз вказує на необхідність застосування комплексного підходу до відновлення системи охорони здоров'я та забезпечення доступу до медичної допомоги для всіх верств населення; надання психологічної підтримки і соціальної

допомоги постраждалим від війни та пандемії; проведення профілактичних заходів і реалізації програм з оздоровлення населення та пропаганди здорового способу життя.

Ключові слова: COVID-19, війна, захворюваність, здоров'я населення, медична допомога, соціально-небезпечні хвороби, демографічні ризики.

Dmytro SHUSHPANOV, Vadym POSHELZHNYI
THE IMPACT OF COVID-19 AND THE WAR ON THE SPREAD OF SOCIALLY DANGEROUS DISEASES IN UKRAINE

ABSTRACT

Introduction. It has been determined that Ukraine has faced serious challenges in recent years that negatively impact the physical, social, and psychological health of the population. The COVID-19 pandemic and the full-scale war have significantly increased the risk of spreading socially dangerous diseases, creating a complex situation that requires immediate and comprehensive measures to preserve and restore the health of Ukrainians.

Objective. To assess the impact of the COVID-19 pandemic and the war on the spread of socially dangerous diseases in Ukraine to develop effective solutions in the medical, social, and demographic spheres.

Research Methods. The study utilized data from statistical reports, national databases, and scientific publications. The research was conducted using statistical and comparative analysis methods.

Results. The study focused on the following aspects: 1) Direct impact on morbidity levels: an increase in COVID-19 cases, especially at the beginning of the pandemic, with increased strain on the healthcare system; a decrease in visits to medical facilities due to fear of infection and system overload; negative impacts on access to medical care due to the destruction and damage of healthcare facilities, particularly in combat zones; increased risk of spreading infectious diseases due to overcrowded shelters and deteriorating hygiene conditions; 2) Impact of socio-economic determinants: increased poverty levels and inequality in access to essential services; worsening psychological state of the population due to social disorientation and loss of livelihoods; increased burden on the healthcare system due to internally displaced persons; 3) Impact on the spread of specific diseases: an increase in tuberculosis cases, particularly in areas with limited access to medical care; decreased HIV diagnosis rates due to shifting priorities in the healthcare system.

Conclusions. The COVID-19 pandemic and the full-scale war in Ukraine have a devastating impact on the health and well-being of the population. The analysis indicates the need for a comprehensive approach to restoring the healthcare system and ensuring access to medical care for all population groups; providing psychological support and social assistance to those affected by the war and the pandemic; conducting preventive measures and implementing programs to improve public health and promote a healthy lifestyle.

Keywords: COVID-19, war, morbidity, public health, medical care, socially dangerous diseases, demographic risks.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Протягом останніх років Україна стикається з впливом ряду викликів, які загрожують не лише фізичному, але й соціальному та психологічному здоров'ю населення. Пандемія COVID-19 та повномасштабна війна в Україні породжують складну ситуацію, яка вимагає негайних та комплексних заходів для збереження та відновлення здоров'я українців.

Стрімке поширення коронавірусної інфекції призвело до значних труднощів у функціонуванні медичної системи, спричинило стрес і тривогу серед населення, а також має неповернені економічні та соціальні наслідки. У той же час, війна залишає глибокий слід на

здоров'ї населення, спричиняючи серйозні травми, стрес та загибель, а також обмеження доступу до медичної допомоги та нестабільність у зонах активних бойових дій.

Вплив пандемії COVID-19 та війни на поширення соціально небезпечних хвороб в Україні складно переоцінити. Ці події поставили перед системою охорони здоров'я, фізичним та психологічним станом населення та його соціальним захистом значні виклики. Дослідження цієї проблематики має надзвичайну важливість для розробки стратегій протидії та покращення умов життя громадян у цих стресових умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наслідки впливу пандемії COVID-19 та повномасштабної війни на стан здоров'я населення України за останній період привернули значну увагу науковців. Обидва ці чинники є предметом поглибленого дослідження й аналізу їхнього впливу на стан фізичного та психічного здоров'я населення України. Дослідники аналізують взаємозв'язок між цими двома явищами, виявляючи складні виклики, які вони створили для системи охорони здоров'я.

Наприклад, група вчених у складі М. Джеанти, Б. Кукоша, А. Боати, А. К. Нута, Ф. М. Нута та В. Семенової у своїх дослідженнях зосереджують увагу на аналізі впливу війни та пандемії COVID-19 на громадське здоров'я. Вони вказують на необхідність застосування нових цифрових інструментів для охорони здоров'я та пропонують аналізувати нові технології вірусного спостереження для покращення стратегій управління кризовими ситуаціями [6].

І. Миронюк, Г. Слабкий, В. Білак-Лук'янчук та В. Лопіта досліджують вплив війни з РФ на медико-демографічну ситуацію в Україні. Вони зосереджують увагу на негативному впливі війни на рівень смертності та народжуваності, а також на зростанні психологічних та психічних проблем серед населення [3].

У дослідженнях Д. Чумаченка та Т. Чумаченка вказано на проблему ускладнення доступу до медичних послуг і лікарських засобів у зв'язку з війною, що призвело до призупинення вакцинаційної кампанії та обмеження можливостей лікування і госпіталізації пацієнтів [4].

Е. А. Калайцакі, А. Таміолакі та М. Вінтіла досліджують вплив війни та пандемії COVID-19 на психічне здоров'я населення в Україні. Науковці вивчають ризики для психічного здоров'я та вказують на необхідність удосконалення стратегій психологічної підтримки [2].

Загалом останні дослідження та публікації науковців є важливим внеском у розуміння впливу пандемії й війни на стан здоров'я і благополуччя населення в Україні, що підтверджує необхідність розробки ефективних стратегій реагування на ці складні виклики.

Мета статті – оцінка впливу пандемії COVID-19 і війни на поширення соціально небезпечних хвороб в Україні для вироблення ефективних рішень у медичній, соціальній та демографічній сферах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світова пандемія COVID-19 спричинила велике напруження для системи охорони здоров'я у різних країнах світу. Не винятком є Україна, для населення якої пандемія стала також нелегким випробуванням. Вона спричинила виникнення значних проблем, як зі фізичним, так і психічним здоров'ям багатьох людей. Не встигнувши подолати наслідки пандемії, Україна зіткнулася з новим, ще більш небезпечним викликом – повномасштабним вторгненням росії.

Ескалація війни 24.02.2022 р. створила нові та ще більш небезпечні труднощі для населення. Вплив цих двох глобальних криз відчутно позначився на стані здоров'я населення та спричинив негативні демографічні (скорочення чисельності населення та деформація статевікової структури) та соціально-економічні наслідки, які будуть відчуватися протягом тривалого часу.

Безпосередній вплив пандемії на рівень захворюваності в Україні був значним, з тисячами підтверджених випадків захворюваності й смертності. Наприклад, згідно з даними МОЗу від початку пандемії в березні 2020 р. та станом на 29.06.2023 р. в Україні було зареєстровано 5 562 748 випадків інфікування COVID-19, з яких 112 478 людей померли (2% від загальної кількості інфікованих осіб) [13].

Від початку пандемії медична інфраструктура України опинилася під великим тиском через стрімке зростання кількості хворих на COVID-19. Від березня 2020 р. населення пережило декілька хвиль цього захворювання. Така ситуація призвела до дефіциту медичних засобів, ліжок у лікарнях і кваліфікованого персоналу.

У лютому 2022 р. в Україні відбулися дві події, що значно погіршило ситуацію з охороною здоров'я. На початку місяця спостерігалася нова потужна хвиля випадків інфікування COVID-19. На п'ятому тижні (31.01.06.02.) 2022 р. спостерігалася рекордна кількість нових інфікованих за тиждень – 242942 особи, що призвело до значного напруження в системі охорони здоров'я (рис. 1). Через декілька тижнів після цього країну атакував агресор, що значно погіршило ситуацію.

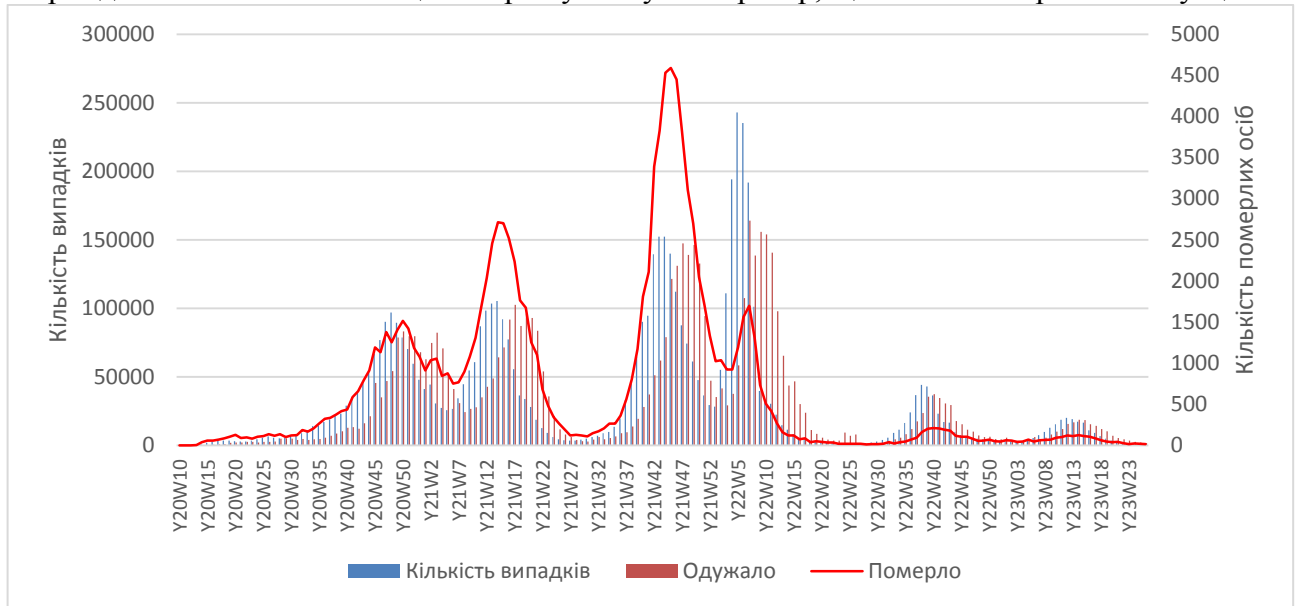

Рис. 1. Потижнева динаміка реєстрації випадків COVID-19 за період пандемії в Україні (03.2020-06.2023 р.) [13]

Пандемія COVID-19 значно раніше спричинила складну ситуацію в системі охорони здоров'я. Війна лише загострила цю ситуацію, дедалі ускладнюючи її. Медичні працівники, які досі перебували на межі виснаження від невпинної боротьби з COVID-19, тепер стикалися зі сценами жаху у військових госпіталях. Велика кількість поранених і постраждалих конкурувала за обмежені ресурси та медичний персонал із пацієнтами, що потребують лікування через COVID-19.

Це створило надзвичайно складну ситуацію для медичної системи, що загрожувало життю і здоров'ю багатьох людей. Таким чином, війна та пандемія COVID-19 створили одночасно два фронти для системи охорони здоров'я та громадського здоров'я загалом.

Після початку повномасштабного вторгнення країни-агресора кількість зафіксованих випадків інфікування коронавірусною інфекцією та смертей від неї зменшилася. Це може бути пов'язано із проведеними вакцинаційними заходами, які запобігли зростанню рівня захворюваності, що очікувалося після початку повномасштабного вторгнення.

Однак означену ситуацію можна охарактеризувати й з іншого боку. Загалом війна є величезним потрясінням для населення країни. Багато людей у цей період не мали можливості провести тестування, щоб дізнатися, чи хворіють вони. У такій стресовій ситуації коронавірус відійшов на другий план.

Війна, яка розпочалась у 2014 р., а в 2022 р. набула неабиякого масштабу, назавжди змінила життя кожного українця. У зв'язку з активними військовими діями загинули тисячі людей, а мільйони втратили свої домівки та майно.

За даними УВКПЛ ООН, за станом на 15 лютого 2024 р. від початку повномасштабного вторгнення загинуло щонайменше 10 582 цивільні особи (серед них 587 дітей) та 19 875 отримали поранення (серед них 1298 дітей) [11]. Помісячна статистика кількості поранених і вбитих цивільних осіб відображена на рис. 2. Ці дані лише частково відображають масштаби трагедії. Реальна кількість жертв війни може бути набагато більшою, оскільки дотепер невідомо, скільки мирних жителів було вбито на окупованих територіях. Складно уявити втрати серед українських військовослужбовців, інформація про які не може бути розголошеною.

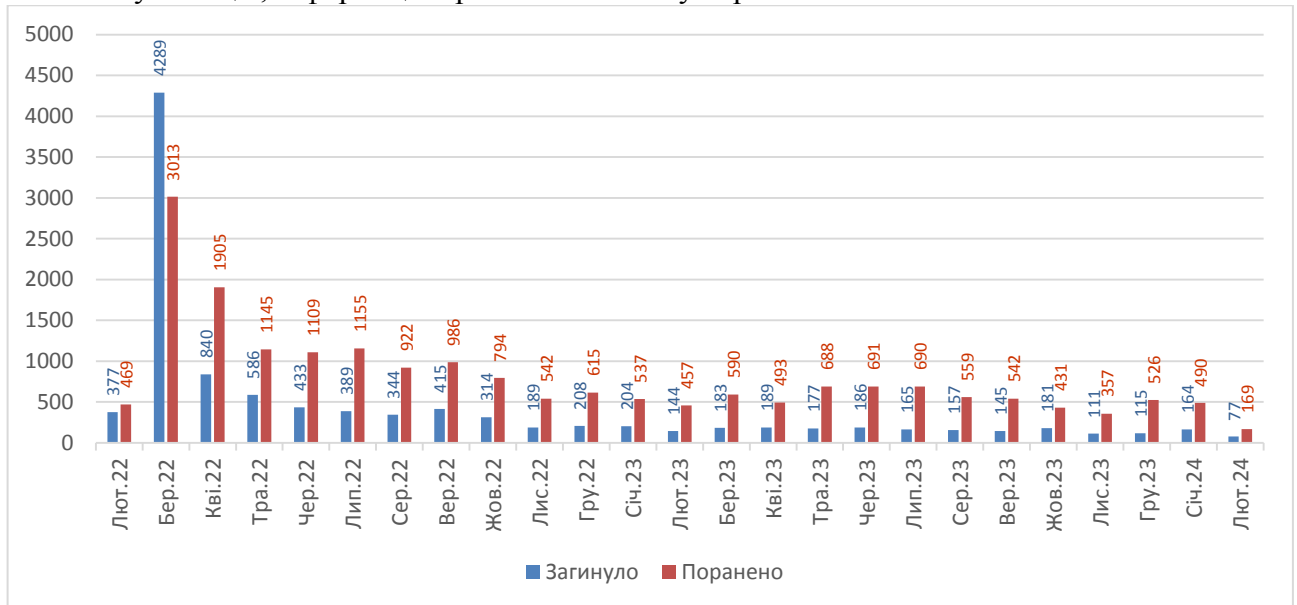

Рис. 2. Втрати серед цивільних за період повномасштабного вторгнення (осіб)

Примітка. Складено на основі даних джерела [9]

Воєнні дії спричинили серйозні наслідки для системи охорони здоров'я, обмежуючи доступ до життєво важливих медичних послуг і збільшуючи розбіжності в рівні здоров'я людей, які перебувають у прифронтових областях, та тими, які проживають у відносно безпечних регіонах.

Поза безпосередніми наслідками для здоров'я та життя населення, пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення вплинули на різні сфери життя українського народу. Опосередкований вплив цих подій виявлено у структурних змінах суспільства, підвищенні рівня безробіття та загостренні економічної ситуації, що поглибило соціально-економічні виклики в Україні.

Пандемія та війна спричинили також значну соціальну дезорієнтацію і зниження погіршення загального рівня комфорту життя. Вони позбавили багатьох людей можливості нормального заробітку, що призвело до збільшення рівня бідності та нерівного доступу до необхідних послуг. Зменшення обсягу доходів, збільшення витрат на медичні послуги та загальне погіршення фінансового стану є очевидними наслідками цих подій. Особливо гостро такі негативні наслідки вплинули на соціально вразливих категорії населення, враховуючи внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Ситуація, що склалася у зв'язку з ВПО та зовнішніми мігрантами, спричинила значні проблеми з відновленням соціально-економічного життя в постраждалих регіонах. На фоні пандемії COVID-19 з основними викликами, яких зазнали переселенці, є переповненість житлових приміщень і невідповідність житлових умов, що сприяє швидкому поширенню інфекційних і респіраторних захворювань серед ВПО.

Умови проживання в тимчасових таборах або необлаштованих житлових приміщеннях часто є несприятливими, а обмежений доступ до медичної допомоги, спричинений віддаленістю

від медичних закладів та обмеженнями доступу до медичного персоналу і лікарських засобів, ускладнює вчасне виявлення та лікування захворювань серед цієї категорії населення.

Погіршення гігієнічних умов у житлових приміщеннях мігрантів додатково збільшує ризик зараження інфекціями та іншими захворюваннями, а нестабільність їхнього економічного становища ускладнює можливість отримання необхідних медичних послуг та засобів для профілактики і лікування захворювань в приймаючих регіонах і країнах.

Ця ситуація також призводить до значного погіршення функціонування системи охорони здоров'я на території України загалом, що створює додаткові загрози виникнення і поширення спалахів таких хвороб, як сказ, дифтерія, холера, кір, поліомієліт та ін. [16].

Війна та коронавірусна інфекція створили небезпечний симбіоз, який становить значну загрозу для збереження здоров'я та життя населення України. Відсутність стабільних і безпечних умов життя змушує багатьох людей часто перебувати у переповнених захисних укриттях, де дотримання гігієнічних норм та соціального дистанціювання неможливим. Це збільшує ймовірність поширенню різних хвороб, зокрема COVID-19.

Варто акцентувати на потенційній небезпеці зростання випадків захворювання на такі соціально-небезпечні хвороби як туберкульоз, ВІЛ/СНІД та інші [4].

Україна історично стикалася з проблемами туберкульозу, особливо стійких до ліків штамів. Перед пандемією COVID-19 в Україні була найбільша кількість випадків туберкульозу в Європі, багато з яких мали множинну лікарську стійкість. У 2022 р. в число хворих з уперше в житті встановленим діагнозом активного туберкульозу (усі форми) склало 14,6 тис. осіб, загальний контингент хворих становив 18,0 тис. осіб (рис. 3), що практично так само як і в 2021 р. Різке зменшення статистичного показника захворюваності на всі клінічні форми туберкульозу та смертності від нього, у т. ч. полірезистентного, та його рецидивів, а також ко-інфекції – туберкульоз/ВІЛ/СНІД, у 2020 році було пов'язано із кількома причинами. По-перше, час пандемії COVID-19 більшість ресурсів охорони здоров'я були спрямовані на боротьбу з нею, а протитуберкульозні заходи були другорядними і згорталися [10]. По-друге, не було можливості у повній мірі провести консультації, обстежити і виключити або підтвердити діагноз туберкульоз. По-третє, населення, яке перебувало в умовах впливу COVID-19, не завжди через існуючі бар'єри зверталося за медичною допомогою. Як наслідок, виявлення діагнозу «туберкульоз» було достатньо пізнім, і тому до стаціонару госпіталізувались хворі із більш важкими формами. Крім цього за 2020 р. ЦГЗ зафіксував близько 24 тисяч випадків COVID-19 у хворих на туберкульоз, як правило, основним діагнозом був власне COVID-19. Таким чином пандемія COVID-19 погіршила епідеміологічну ситуацію з туберкульозу в Україні попри зменшення статистичного показника захворюваності у 2020-2021 рр.

На захворюваність на туберкульоз в Україні суттєво вплинула війна, що триває. Війна загострила ситуацію, порушивши роботу медичних послуг, ускладнивши доступ людей до діагностики та лікування. Цей збій викликав збільшення випадків туберкульозу та поширення резистентних штамів туберкульозу. Війна також змусила багатьох людей тікати, що ускладнило пошук і лікування хворих на туберкульоз [7]. У 2023 р. рівень захворюваності на туберкульоз зріс на 24,1%. За попередніми даними за 2023 р. цей показник зросте ще більше і перевищить рівень, який був у 2019 р. Таким чином, попри обмежений доступ медичної допомоги в районі бойових дій, відбувається зростання кількості зареєстрованих хворих на активний туберкульоз.

Рис. 3. Захворюваність на активний туберкульоз серед населення України загалом за 216–2022 рр.

Примітка. Складено на основі даних джерела [14]

Здійснивши порівняльний аналіз даних за 2021 р. та 2022 рр., (рис. 4), можна зробити висновок про зростання кількості нових випадків туберкульозу та його рецидивів у більшості областей України.

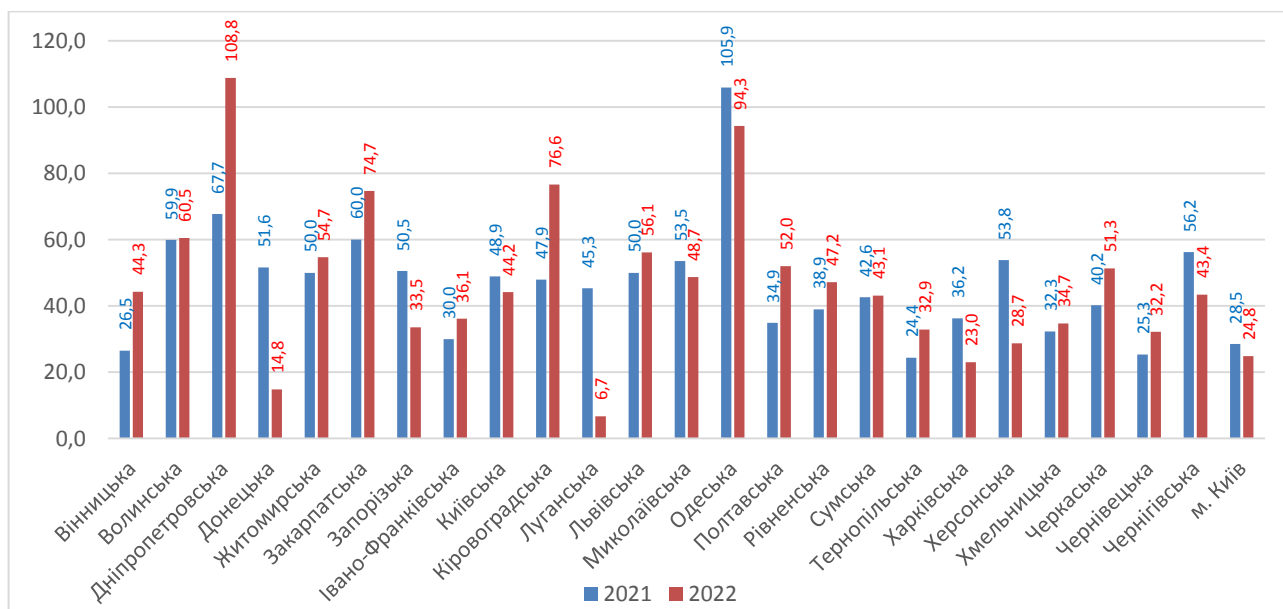

Рис. 4. Захворюваність на нові випадки туберкульозу та його рецидиви в Україні по областях у 2021 р. та 2022 р. (на 100 000 населення)

Примітка. Складено на основі даних джерела [9] (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь)

Найвищі рівні захворюваності зафіксовані у Дніпропетровській області – 108,8 на 100 000 населення, Одеській – 94,3 та Кіровоградській – 76,6. Водночас найнижчі показники нових випадків туберкульозу в 2022 р. спостерігалися в Луганській (6,7), Донецькій (14,8) і Харківській (23,0) областях.

Аналізуючи вищезазначені доходимо висновку про те, що у більшості областей України захворюваність на туберкульоз зросла, але у зонах окупації та на прифронтових територіях відбулося зменшення кількості таких випадків. Це можна пояснити різними чинниками. У відносно безпечних областях загалом збільшилася кількість таких людей у зв'язку з перебуванням на їхніх територіях ВПО. Однак, у зоні активних бойових дій багато людей не мали можливості звернутися по допомогу до медичних закладів через обставини війни, що призвело до зменшення кількості виявлених випадків туберкульозу.

Зусилля щодо боротьби з туберкульозом в Україні тривають, незважаючи на ці проблеми. МОЗ України спільно із ВООЗ працює над посиленням контролю за туберкульозом, використовуючи високоякісні методи діагностики та підтримуючи послуги з лікування, наскільки це можливо за даних обставин [8]. Однак загальна ситуація залишається нестабільною із значними ризиками для здоров'я через війну, що триває і навантаження, яке вона створює для системи охорони здоров'я.

Окрім впливу на рівень захворюваності на туберкульоз, війна і пандемія також позначилися на діагностиці випадків інфікуванням ВІЛ/СНІД в Україні. У 2020 р. спостерігалось загалом несуттєве зменшення кількості діагностованих випадків ВІЛ-інфекції (21 277 осіб) порівняно з попередніми роками (рис. 5).

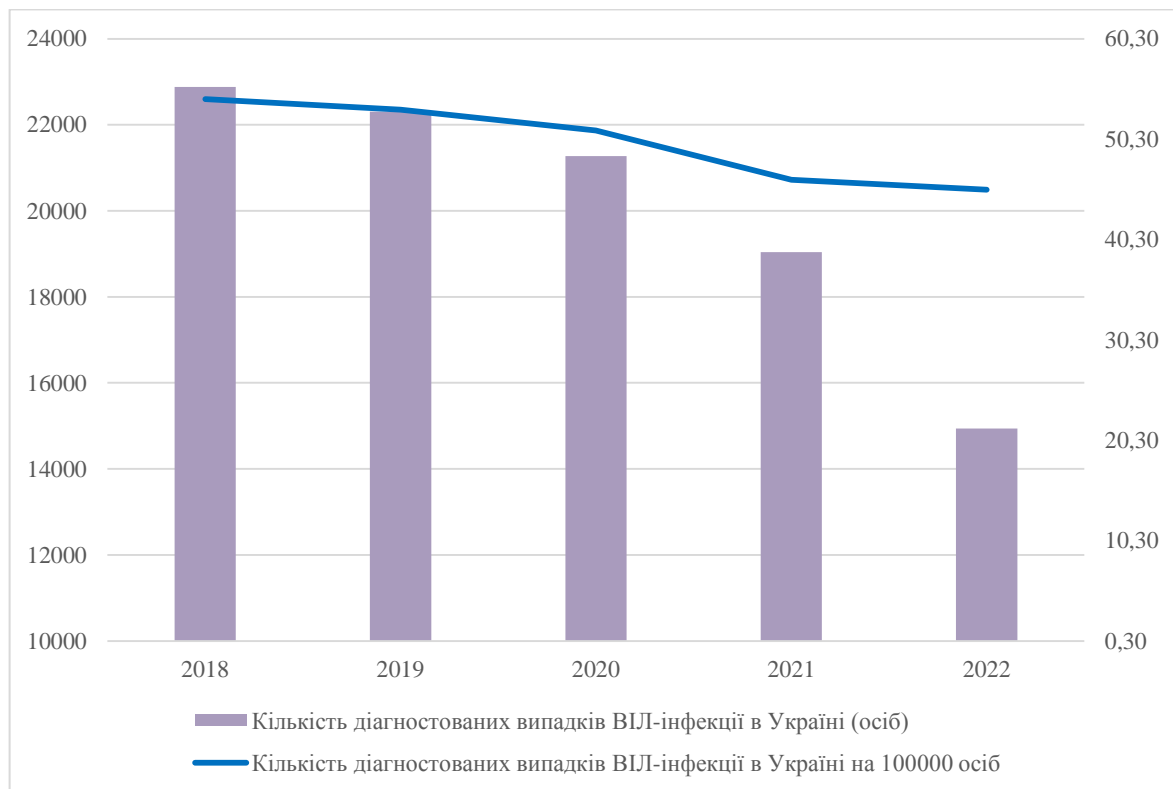

Рис. 5. Діагностика випадків ВІЛ-інфекції в Україні (осіб)

Примітка. Складено на основі даних джерела [12].

Однак у 2021 р. та 2022 р. простежується тенденція до зниження кількості діагностованих випадків 19 040 випадків у 2021 р. до 14 937 у 2022 р. Це може бути пов'язано зі змінами у функціонуванні медичної системи через перенаправлення уваги і ресурсів на боротьбу з пандемією COVID-19 та наслідками війни. Ці фактори спричинили зміну пріоритетів у роботі з

пацієнтами, що призвело до обмеженого доступу до тестування на ВІЛ-інфекцію та інших медичних послуг.

У 2021 р. було проведено значну кількість обстежень на ВІЛ-інфекцію в багатьох областях, таких як Черкаська (7293), Одеська (6982) та Дніпропетровська (6534), де обсяг обстежень перевищував 6500 на 100 000 населення (рис. 10). Водночас, такі області, як Закарпатська (2306), Івано-Франківська (2594) та Тернопільська (2718), демонстрували меншу активність у проведенні тестувань (рис. 6).

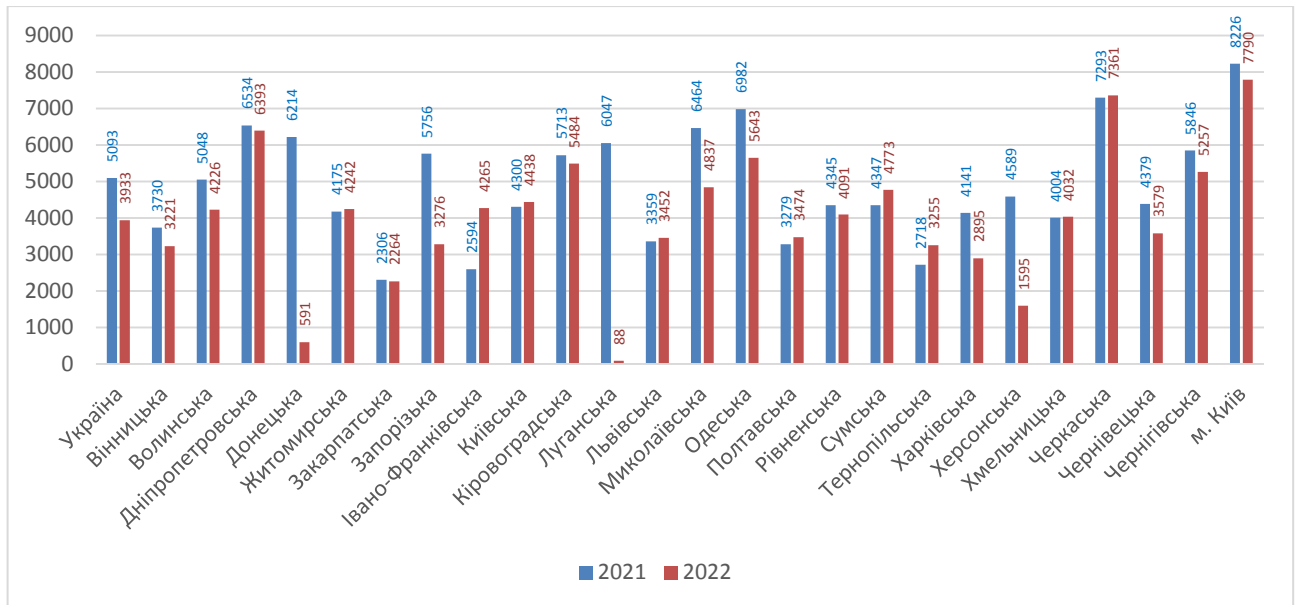

Рис. 6. Обсяг обстежень на ВІЛ-інфекцію по областях України за 2021-2022 роки (на 100 000 населення).

Примітка. Складено на основі даних джерела [12] (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь)

У 2022 р., в умовах війни та пандемії було виявлено значне зменшення кількості обстежень у багатьох областях України. Певне спадання активності проведення обстежень спостерігалось також в областях, що де проводилися активні бойові дії, таких як Донецька, Херсонська та Харківська.

Ці дані відображають важливість забезпечення для населення неперервного доступу до медичних послуг і тестування на ВІЛ-інфекцію в усіх регіонах країни, особливо в умовах кризи та надзвичайних обставин. Забезпечення широкого та рівного доступу до обстежень є базовим елементом у боротьбі з епідемією ВІЛ-інфекції та наданні належного лікування та підтримки для хворих.

Захворюваність на СНІД у 2021–2022 рр. в Україні відображає важливі тенденції у розповсюдженні ВІЛ-інфекції в різних регіонах країни. Загальний показник захворюваності на 100 000 населення зменшився з 11 у 2021 р. до 7,3 у 2022 р. Проте ця загальна тенденція не відображає наявних значних відмінностей між окремими регіонами (рис. 7).

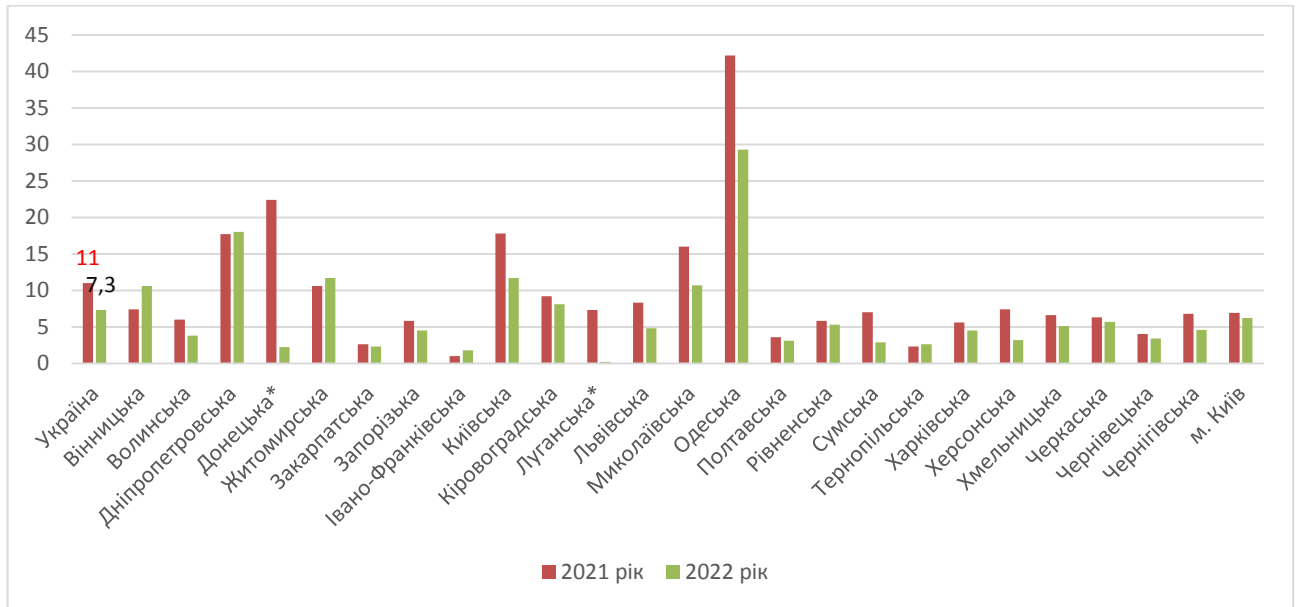

Рис. 7. Захворюваність на СНІД в Україні за 2021–2022 рр. (на 100 000 населення)

Примітка. Складено на основі даних джерела [12] (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь)

У 2022 р. у більшості областей України спостерігається зменшення рівня захворюваності на СНІД порівняно з 2021 р. Динаміка захворюваності на СНІД по областях України в 2022 р. відображає різноманітність ситуації в різних регіонах країни (рис. 8).

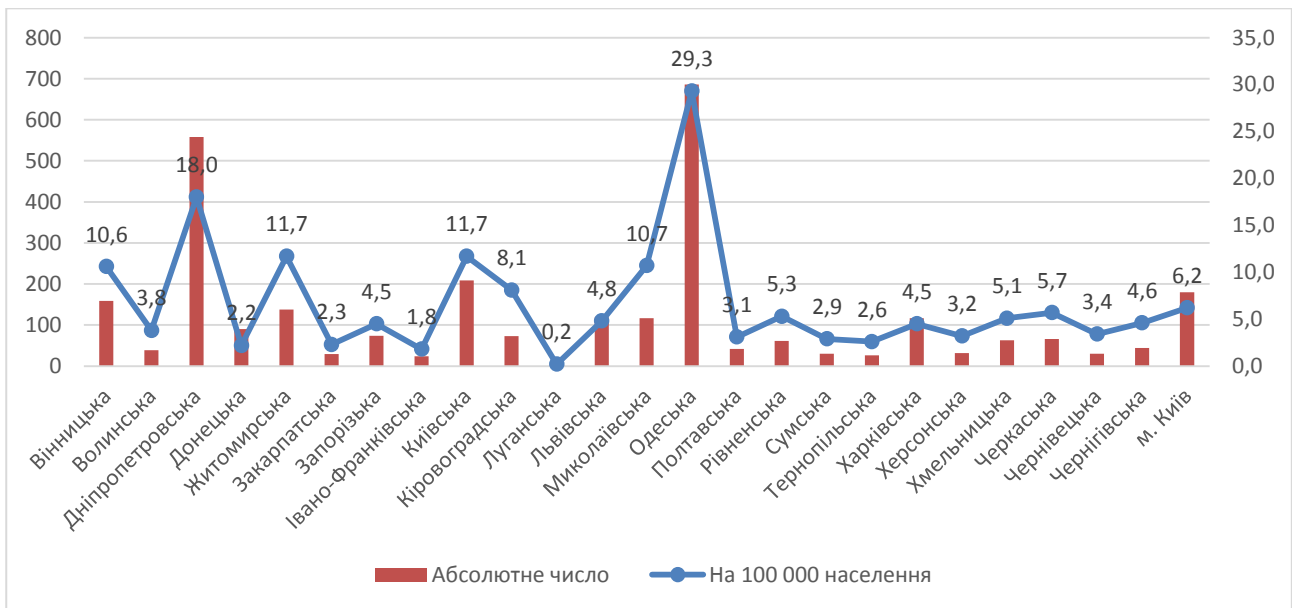

Рис. 8. Динаміка захворюваності на СНІД по областях України за 2022 р.

Примітка. Складено на основі даних джерела [12] (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь)

У 2022 р., найбільше випадків захворюваності на СНІД зафіксовано в Одеській області – 686 випадків (29,3 на 100 000 населення), а також у Дніпропетровській – 558 (18 на 100 000 населення). Водночас деякі області демонструють низький рівень захворюваності на СНІД (Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська).

Загальна тенденція динаміки захворюваності на СНІД по областях України в 2022 р. вказує на важливість подальшого здійснення заходів у сфері обліку, профілактики та лікування ВІЛ-інфекції для забезпечення здоров'я населення та зменшення поширення захворювання, що вимагає розвитку програм превентивних заходів і поліпшення доступу до медичних послуг у всіх регіонах країни.

Реалії сьогодення також мають значний вплив не лише на фізичне, а й на психічне здоров'я населення. Вплив пережитої пандемії та теперішньої повномасштабної війни відобразився не тільки на фізичному здоров'ї населення, а й залишив суттєвий слід на ментальному здоров'ї українців. Під час гострої фази пандемії внаслідок локдауну і соціальної ізоляції збільшилася кількість випадків виникнення психологічних проблем, таких як стрес, депресія, тривожність, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) тощо.

Нині у контексті військових дій, психологічний тиск щоразу посилюється через постійну загрозу власному життю людини, страх втрати близьких і рідних, а також нестабільність й непередбачуваність майбутнього. Це призводить до збільшення кількості випадків психічних розладів, виникнення почуття безпорадності та важкості адаптації до нових умов життя. Особливий вплив на психічне здоров'я також відчувають жителі прифронтових зон та військовослужбовці, які переживають постійний страх і стрес через постійні обстріли.

Психологічні наслідки життя в зоні активних бойових дій можуть мати довгострокові наслідки для психічного здоров'я та добробуту населення. Недоступність медичної допомоги й обмежений доступ до психологічної підтримки поглиблюють цю проблему, особливо серед вразливих груп населення, таких як діти, літні люди та ветерани війни [5].

Вплив сукупності чинників, пов'язаних із пандемією та війною, значно підвищує ризик розвитку психологічних проблем серед населення. Для нівелювання цього негативного впливу необхідно обов'язково надавати ефективну психологічну підтримку та реалізувати профілактичні заходи для збереження психологічного здоров'я населення.

Загалом як пандемія COVID-19, так і війна в Україні суттєво впливають на рівень захворюваності населення. Для подолання цих викликів необхідно прийняти застосовувати підхід, впроваджуючи заходи з медичного, економічного і соціального розвитку, а також забезпечити доступ до якісної медичної допомоги та психологічної підтримки для всіх верств населення.

Розуміння прямих і непрямих наслідків цих явищ є базовим для розробки заходів для пом'якшення їхніх негативних впливів та реалізації ефективної політики щодо збереження громадського здоров'я і забезпечення демографічної резильєнтності. Вирішуючи складні завдання щодо подолання цих викликів, які виникли внаслідок пандемії та війни, Україна може створити здорове та розвинуте суспільство, яке буде резильєнтним до подібних викликів у майбутньому.

Висновки. У контексті сучасних викликів, що торкнулися кожного куточка України, неможливо переоцінити вплив пандемії COVID-19 і повномасштабної війни на здоров'я та благополуччя українського населення. Світова пандемія та велика війна призвели до суттєвого напруження для системи охорони здоров'я України, наслідки якого відчуваемо досі. Українське суспільство переживає складний період, що є випробуванням на міцність для всіх громадян.

Нова реальність після початку пандемії COVID-19 створила велику кількість проблем і труднощів у забезпеченні якісної медичної допомоги, ліків та необхідного медичного обладнання. Вторгнення сусіда-агресора дедалі більше загострило ситуацію та призвело до зростання напруження в умовах обмеженості ресурсів і відсутності стабільності. Ці події сформували складні соціально-економічні умови, ускладнюючи доступ до медичних послуг і психологічної підтримки, особливо для вразливих груп населення.

Аналіз показників захворюваності на туберкульоз, онкозахворювання, ВІЛ/СНІД у різних регіонах України підтверджує необхідність подальшого розвитку програм превентивних заходів і поліпшення доступу до медичних послуг у всіх областях. Особливу увагу слід також приділити регіонам, де військові дії ускладнюють доступ до медичної допомоги.

Психологічний вплив війни та пандемії на населення актуалізує потребу розробки та реалізації ефективних програм психологічної підтримки та профілактичних заходів для збереження психічного здоров'я населення.

Незважаючи на складні обставини, важливо пам'ятати про необхідність об'єднання спільних зусиль уряду, громадських організацій та громадян для забезпечення доступу до якісної медичної допомоги, психологічної підтримки та соціальних послуг. Важливою метою є підтримка та підвищення рівня охорони здоров'я на всій території України, а також забезпечення доступу до медичної допомоги для всіх громадян, незалежно від їхнього місця проживання. Розробка та реалізація стратегій протидії пандемії та війні, враховуючи масову вакцинацію населення та підтримку медичної інфраструктури, є кроками у боротьбі з цими викликами.

Зміцнення громадянської свідомості, поширення інформованості та мобілізація ресурсів на всіх рівнях суспільства є важливими у цьому напрямі. Україна має потенціал подолати ці труднощі та вийти з них сильнішою. Солідарність, взаємопідтримка та розумне використання ресурсів – основні чинники успіху в протистоянні цим складним викликам та у формуванні сильної та здорової української нації. Тільки шляхом спільних зусиль можна подолати ці випробування і забезпечити нашому народові стабільне та безпечне майбутнє.

Література

1. Chumachenko D., Chumachenko T. Impact of war on the dynamics of COVID-19 in Ukraine. *BMJ Global Health*. 2022. Vol.7, no. 4. URL: <https://doi.org/10.1136/bmjgh-2022-009173>
2. Kalaitzaki A. E., Tamiolaki A., Vintila M. The Compounding Effect of COVID-19 and War in Ukraine on Mental Health: A Global Time Bomb Soon to Explode?. *Journal of Loss and Trauma*. 2023. Vol. 28, no. 3. P. 270-272 URL: <https://doi.org/10.1080/15325024.2022.2114654>.
3. Mironyuk I., Slabkiy H., Bilak-Lukianchuk V., Lopit V. The impact of the war with Russia on the medical and demographic situation in Ukraine. 2022. P. 186-194. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/48426>.
4. Surge of HIV, tuberculosis and COVID feared amid war in Ukraine. URL: <https://www.nature.com/articles/d41586-022-00748-6>
5. The long-term impact of the war on the health of the most vulnerable. *HI*. URL: <https://www.hi.org/en/news/the-long-term-impact-of-the-war-on-the-health-of-the-most-vulnerable>
6. The Ukrainian war and the pandemic: the impact on public health and the need for new health digital tools and the next level of intelligence / M. Geanta et al. *Medicni perspektivi*. 2023. Vol. 28, no. 4. P. 207-217. URL: <https://doi.org/10.26641/2307-0404.2023.4.294241>
7. Tuberculosis rates rocket amid Ukraine, Sudan conflicts. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2023/5/9/tuberculosis-rates-rocket-amid-ukraine-sudan-conflicts>
8. WHO strengthens tuberculosis control in Ukraine using high-quality diagnostic methods. URL: <https://www.who.int/europe/news/item/08-09-2023-who-strengthens-tuberculosis-control-in-ukraine-using-high-quality-diagnostic-methods>
9. Аналітично-статистичні матеріали з ТБ. *Центр громадського здоров'я МОЗ України*. URL: <https://www.phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/tuberkuloz/statistika-z-tb/analitychno-statystichni-materiali-z-tb>.
10. Валецький, Ю. М., та ін. Туберкульоз в Україні під час пандемії COVID-19. *Туберкульоз, легеневі хвороби, ВІЛ-інфекція*. № 4. 2022. С. 45-50. DOI: <https://doi.org/10.30978/ТВ-2022-4-45>.
11. Дворічний звіт. Захист цивільних осіб: вплив бойових дій на цивільних з 24 лютого 2022 року. *Організація Об'єднаних Націй Україна*. URL: <https://ukraine.un.org/uk/261245-дворічний-звіт-захист-цивільних-осіб-вплив-бойових-дій-на-цивільних-з-24-лютого-2022-року>.

12. Інформаційний бюлетень «ВІЛ-інфекція в Україні». Випуск №54. 2023. *Центр громадського здоров'я МОЗ України*. URL: https://phc.org.ua/sites/default/files/users/user90/HIV_in_UA_54_2023.pdf.
13. Коронавірусна інфекція COVID-19. *Центр громадського здоров'я МОЗ України*. URL: <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/inshi-infekciyni-zakhvoryuvannya/koronavirusna-infekciya-covid-19>.
14. Моніторинг туберкульозу в Україні та регіонах. *Центр громадського здоров'я МОЗ України*. URL: https://npsi.phc.org.ua/TB_Monitoring?indicator=100&tab=infographics
15. Статистичні дані. *Центр громадського здоров'я МОЗ України*. URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/statdan.html>.
16. Через війну в Україні зростає тяжкість захворювань, збільшиться захворюваність на інфекційні хвороби – керівник офісу ВООЗ в Україні. *Інтерфакс-Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/pharmacy/946045.html>.

References

1. Chumachenko D., Chumachenko T. Impact of war on the dynamics of COVID-19 in Ukraine. *BMJ Global Health*. 2022. Vol.7, no. 4. URL: <https://doi.org/10.1136/bmjgh-2022-009173>
2. Kalaitzaki A. E., Tamiolaki A., Vintila M. The Compounding Effect of COVID-19 and War in Ukraine on Mental Health: A Global Time Bomb Soon to Explode?. *Journal of Loss and Trauma*. 2023. Vol. 28, no. 3. P. 270-272 URL: <https://doi.org/10.1080/15325024.2022.2114654>.
3. Mironyuk I., Slabkiy H., Bilak-Lukianchuk V., Lopit V. The impact of the war with Russia on the medical and demographic situation in Ukraine. 2022. P. 186-194. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/48426>.
4. Surge of HIV, tuberculosis and COVID feared amid war in Ukraine. URL: <https://www.nature.com/articles/d41586-022-00748-6>
5. The long-term impact of the war on the health of the most vulnerable. *HI*. URL: <https://www.hi.org/en/news/the-long-term-impact-of-the-war-on-the-health-of-the-most-vulnerable>
6. The Ukrainian war and the pandemic: the impact on public health and the need for new health digital tools and the next level of intelligence / M. Geanta et al. *Medicini perspektivi*. 2023. Vol. 28, no. 4. P. 207-217. URL: <https://doi.org/10.26641/2307-0404.2023.4.294241>
7. Tuberculosis rates rocket amid Ukraine, Sudan conflicts. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2023/5/9/tuberculosis-rates-rocket-amid-ukraine-sudan-conflicts>
8. WHO strengthens tuberculosis control in Ukraine using high-quality diagnostic methods. URL: <https://www.who.int/europe/news/item/08-09-2023-who-strengthens-tuberculosis-control-in-ukraine-using-high-quality-diagnostic-methods>
9. Аналітично-статистичні матеріали з ТБ. Тсентр громадського здоров'я МОЗ України. URL: <https://www.phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/tuberkuloz/statistika-z-tb/analitichno-statistichni-materiali-z-tb>.
10. Valetskyi, Yu. M., et al. Tuberkuloz v Ukraini pid chas pandemii COVID-19. *Tuberkuloz, lehenevi khvoroby, VIL-infektsiia*. № 4. 2022. S. 45-50. DOI: <https://doi.org/10.30978/TB-2022-4-45>.
11. Dvorichnyi zvit. Zakhyst tsvivilnykh osib: vplyv boiovykh dii na tsvivilnykh z 24 liutoho 2022 roku. *Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii Ukraina*. URL: <https://ukraine.un.org/uk/261245-dvorichnyi-zvit-zakhyst-tsvivilnykh-osib-vplyv-boiovykh-dii-na-tsvivilnykh-z-24-liutoho-2022-roku>.
12. Інформаційний бюлетень «ВІЛ-інфекція в Україні». Випуск №54. 2023. *Тсентр громадського здоров'я МОЗ України*. URL: https://phc.org.ua/sites/default/files/users/user90/HIV_in_UA_54_2023.pdf.
13. Коронавірусна інфекція COVID-19. *Тсентр громадського здоров'я МОЗ України*. URL: <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/inshi-infekciyni-zakhvoryuvannya/koronavirusna-infekciya-covid-19>.

14. Monitorynh tuberkulozu v Ukraini ta rehionakh. Tsentr hromadskoho zdorovia MOZ Ukrainy. URL: https://npsi.phc.org.ua/TB_Monitoring?indicator=100&tab=infographics

15. Statystychni dani. Tsent hromadskoho zdorovia MOZ Ukrainy. URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/statdan.html>.

16. Cherez viinu v Ukraini zroste tiazhkist zakhvoriuvan, zbilshytsia zakhvoriuvanist na infektsiini khvoroby – kerivnyk ofisu VOOZ v Ukraini. Interfaks-Ukraina. URL: <https://interfax.com.ua/news/pharmacy/946045.html>

Статтю отримано 20 жовтня 2023 року